

14. STRESZCZENIE

Raport o stanie środowiska w województwie dolnośląskim jest publikacją specjalistyczną, której celem jest zobrazowanie aktualnej sytuacji, określenie tendencji, zdefiniowanie zagrożeń i presji oraz wskazanie rozwiązań i sposobów poprawy sytuacji w odniesieniu do poszczególnych komponentów środowiska: powietrza, wód powierzchniowych i podziemnych oraz gleb, a także klimatu akustycznego, pól elektromagnetycznych i odpadów.

Oprócz specjalistów, adresatami wniosków z *Raportu* powinni być także wszyscy mieszkańcy Dolnego Śląska, bo także, a w wielu przypadkach przede wszystkim od nich, od ich świadomości i zachowań, zależy korzystny bądź niekorzystny rozwój sytuacji i kierunek zmian, dokumentowany wskaźnikami odnotowywanymi przez Inspekcję Ochrony Środowiska.

Generalnie stan środowiska w województwie dolnośląskim jest w ostatnich latach stabilny, nie odnotowuje się ani drastycznego pogorszenia poszczególnych wskaźników, które wiązałoby się z zagrożeniami dla bezpieczeństwa ludzi i środowiska, ani – niestety – spektakularnej poprawy stanu poszczególnych komponentów. Wśród uciążliwych presji na środowisko wzrasta rola hałasu, głównie komunikacyjnego, która wiąże się ze stałym wzrostem liczby pojazdów, w tym ciężkich, i nasileniem intensywności ruchu, także w pobliżu skupisk mieszkalnych. Wbrew obiegowej opinii żadne niebezpieczeństwo nie wiąże się z powstawaniem i rozbudową sieci urządzeń telekomunikacyjnych, których obecność nie powoduje wzrostu natężenia pól elektromagnetycznych ani innych szkód w środowisku.

Głównym sprawcą zanieczyszczeń **powietrza**, których uciążliwość daje się odczuć zarówno zimą, jak i latem, jest człowiek, którego działalność jest przyczyną emisji przemysłowej, komunalno-bytowej i komunikacyjnej. Z racji znacznego zurbanizowania i uprzemysłowienia Dolny Śląsk znajduje się corocznie na jednym z czołowych miejsc w kraju pod względem emisji do powietrza zanieczyszczeń ze źródeł przemysłowych. Duże zakłady przemysłowe poddawane są jednak ścisłym rygorom w zakresie kontroli emisji, wymuszającym bardziej przyjazne środowisku rozwiązania technologiczne i systemy zabezpieczeń, co skutkuje spadkiem emisji, szczególnie widocznym w latach 90. ubiegłego wieku.

Jednakże tzw. „niska emisja”, czyli zanieczyszczenie powietrza produktami spalania węgla i innych paliw w celach grzewczych, pozostaje wciąż problemem, zwłaszcza w okresie zimowym. W likwidacji bądź modernizacji lokalnych, niskoefektywnych kotłowni oraz eliminacji spalania złej jakości paliw i odpadów przez użytkowników indywidualnych tkwi znaczny potencjał

ograniczenia tego zagrożenia dla dobrego stanu środowiska. Każdy przystojowy Kowalski może tu wnieść swój wymierny wkład.

Dla 10 stref województwa (ok. 35% powierzchni) ze względu na ochronę zdrowia ludzi wymagane jest opracowanie planów ochrony powietrza, które kompleksowo podejść do zagadnień zmniejszenia obciążeń emisyjnych, uwzględniając także powszechną edukację w tym zakresie. Zanieczyszczenia powietrza decydujące o konieczności opracowania ww. planów to przede wszystkim pył zawieszony PM10 i benzo(a)piren, wprowadzane do powietrza w wyniku opisanej „niskiej emisji”. Istotnym problemem w skali całego województwa jest także ozon, rejestrowany na wysokim poziomie w okresie letnim. Rzetelna realizacja zadań ujętych w planach ochrony powietrza przyczyni się do poprawy jakości powietrza oraz jakości życia mieszkańców Dolnego Śląska.

Znaczne rezerwy kryją się w zwiększeniu udziału odnawialnych źródeł energii, które są na razie wykorzystywane jedynie w 108 instalacjach na terenie województwa dolnośląskiego.

Woda jest niezbędna do życia. Jest jednak artykułem deficytowym w skali świata. Także w Polsce, z czego nie zawsze zdajemy sobie sprawę, jej zasoby wcale nie są bogate. Dlatego racjonalne gospodarowanie, oszczędność i ochrona zasobów są niezwykle ważne. Na Dolnym Śląsku od początku lat 80. XX wieku do 2000 r. obserwowano spadek ilości wody pobieranej i zużywanej na potrzeby przemysłu. Od 2006 r. zaznacza się ponowny stały, niewielki wzrost zużycia, a pozytywnym zjawiskiem jest coraz częstsze wykorzystywanie wody w obiegu zamkniętym, pozwalające zmniejszać jej pobór. Od prawie 20 lat występuje też tendencja spadkowa zarówno poboru, jak i zużycia wody na cele eksploatacji sieci wodociągowej.

Bardzo pozytywnym zjawiskiem jest znaczne obniżenie ilości ścieków przemysłowych i komunalnych, wymagających oczyszczenia (o ponad 40% w latach 1992-2009). W 2009 r. ścieki komunalne z terenu województwa były oczyszczane w 209 oczyszczalniach, z których 70 charakteryzuje się podwyższonym usuwaniem biogenów. Ścieki komunalne pozostają jednak największym zagrożeniem dla wód (szczególnie dla cieków o niewielkich przepływach), których dobry stan – zgodnie z Ramową Dyrektywą Wodną obowiązującą w Unii Europejskiej – powinien być osiągnięty w 2015 r.

W celu kontroli utrzymania lub poprawy jakości wód prowadzony jest monitoring diagnostyczny oraz monitoring operacyjny. Ogólny obraz stanu wód powierzchniowych w województwie dolnośląskim nie jest jednoznaczny. Tylko w jednym punkcie stwierdzono dobry

stan wód, a w 4 punktach odnotowano dobry stan ekologiczny, którego podstawą była klasyfikacja parametrów biologicznych. Monitoring operacyjny, prowadzony w miejscach zagrożonych ryzykiem nie osiągnięcia celów RDW, także przyniósł wyniki poniżej stanu dobrego w ponad 70% badań. Z kolei jakość wód powierzchniowych, wykorzystywanych do zaopatrzenia ludności w wodę była dobra i najczęściej spełniała warunki określone dla dwóch najwyższych kategorii. Zawartość związków azotu w wodach na obszarach szczególnie narażonych na oddziaływanie ze źródeł rolniczych nie osiągnęła poziomów zanieczyszczenia bądź zagrożenia zanieczyszczeniem, w punktach tych stwierdzono jednak wystąpienie zjawiska eutrofizacji. Jej poziom w 2009 r. dla większości z nich był wyższy niż w 2008 r.

Jakość wód podziemnych badana była w 61 punktach pomiarowych i monitoring diagnostyczny wykazał znaczącą przewagę wód reprezentujących dobry stan chemiczny (89%) nad wodami reprezentującymi słaby stan chemiczny (11%). Wyniki monitoringu operacyjnego były bardziej zróżnicowane. Badania wód podziemnych na obszarach bezpośrednio zagrożonych zanieczyszczeniami, prowadzone wokół 21 obiektów (składowisk odpadów, hałd przemysłowych itp.), wykazały zbliżone proporcje wód jakości bardzo dobrej, dobrej i zadowalającej (49,2%) oraz niezadowalającej i złej (50,8%).

Aby zniwelować wpływ niekorzystnych presji prowadzi się wiele działań, takich jak porządkowanie gospodarki wodno-ściekowej, budowa i modernizacja oczyszczalni, wprowadzanie wydajnych technologii i zwiększanie przepustowości oraz efektywności oczyszczania, budowa i rozbudowa systemów kanalizacji doprowadzających ścieki do oczyszczalni. Dzięki środkom finansowym Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, a także dofinansowaniu z funduszy Unii Europejskiej ten obszar ochrony środowiska zyskał znaczący impuls rozwojowy.

Przyjęta przez Parlament Europejski strategia ochrony **gleb** jako najważniejsze zagrożenia wskazuje ich erozję, spadek zawartości materii organicznej, skażenie, zasklepianie, zagęszczenie gleby, spadek różnorodności biologicznej, zasolenie, powodzie i osuwiska. Niektóre z nich – lokalne skażenie, związane z istnieniem starych obiektów wojskowych, baz paliw, tras komunikacyjnych i składowisk oraz emisją z zakładów przemysłowych, a także powodzie i osuwiska prowadzące do erozji, zanieczyszczenia osadami oraz utraty zasobów glebowych – występują na Dolnym Śląsku. Znaczącym problemem w województwie jest zakwaszenie gleb, dotyczące 65% użytków rolnych.

WIOŚ we Wrocławiu w 2009 r. objął badaniem gleby wokół 22 obiektów w 142 punktach pomiarowych, na terenach bezpośrednio zagrożonych zanieczyszczeniami (w pobliżu zakładów przemysłowych, składowisk, wzdłuż tras komunikacyjnych, na obszarach użytkowa-

nych rolniczo oraz rekreacyjnych). Odnotowano przekroczenia dopuszczalnych stężeń niektórych wskaźników, ale nie stwierdzono występowania gleb silnie i bardzo silnie zanieczyszczonych metalami ciężkimi.

Urbanizacja, rozwój gospodarczy i wzrost zamożności społeczeństwa, a także tranzytowe położenie Dolnego Śląska sprawiają, że na terenie regionu rośnie intensywność ruchu drogowego, kolejowego i lotniczego, co pociąga za sobą narastającą presję **hałasu**. W 57 z 60 punktów pomiarowo-kontrolnych stwierdzono w 2009 r. przekroczenia dopuszczalnych poziomów hałasu, przy czym w pięciu punktach nasilenie hałasu przekraczało wartość 70 dB, przyjętą za bardzo uciążliwą. Dla Wrocławia opracowana została mapa akustyczna, a ponadto powstała mapa dróg w regionie o natężeniu ponad 6 mln przejazdów rocznie. Na podstawie tych dokumentów Prezydent Miasta Wrocławia oraz Marszałek Województwa przygotowali odpowiednio programy ochrony środowiska przed hałasem dla miasta i województwa. Istotnym elementem wdrożenia programów jest realizacja dwóch obwodnic: Autostradowej Obwodnicy Wrocławia i Obwodnicy Śródmiejskiej. Ukończenie tych inwestycji pozwoli odciążyć śródmieście Wrocławia, wpłynie na płynność ruchu tranzytowego i zmniejszy uciążliwość związaną z przejazdem pojazdów, zwłaszcza ciężkich, w pobliżu skupisk ludności. W miejscach zwiększonego natężenia hałasu ustawione będą ekrany akustyczne.

Zjawiskiem powszechnie występującym, z którego obecności nie zawsze zdajemy sobie sprawę, jest **promieniowanie elektromagnetyczne**. Jego źródłami naturalnymi są Ziemia, Słońce i zjawiska atmosferyczne, sztucznymi zaś: wszystkie urządzenia energetyczne i elektryczne oraz radio- i telekomunikacyjne. Najwięcej obaw przed nadmiernie wysokim promieniowaniem wiąże się z obecnością w najbliższym otoczeniu stacji bazowych telefonii komórkowej. Stacje te są jednak bardzo dobrze zabezpieczone przed niekontrolowaną emisją do środowiska. W 2009 r. w żadnym z 30 punktów kontrolno-pomiarowych na terenie Dolnego Śląska nie stwierdzono przekroczeń dopuszczalnych poziomów pól elektromagnetycznych.

Odpady stanowią jeden z poważniejszych problemów i są czynnikiem znacznej presji na środowisko. Polska jako kraj członkowski Unii Europejskiej, zobowiązana została przepisami dyrektywy 2008/98/WE Parlamentu Europejskiego w sprawie odpadów do zapewnienia wysokiego poziomu ochrony zdrowia ludzi i środowiska przed szkodliwymi skutkami spowodowanymi przez działania z zakresu gospodarowania odpadami, poprawy skuteczności gospodarowania odpadami, zachowania zasobów naturalnych, zapewnienia odpowiedniego unieszkodliwiania oraz odzysku odpadów, a także ograniczenia wytwarzania odpadów. W 2009 r. na terenie województwa zebrano 912 tys. ton samych

tylko odpadów komunalnych, z czego aż 87,6% zdeponowano na składowiskach. Selektywna zbiórka odpadów pozwala zmniejszyć masę odpadów deponowanych i odzyskać przydatne, a nierzadko cenne surowce wtórne. Mimo rosnącej objętości masy odpadów zbieranych selektywnie, wciąż jest to ilość niewystarczająca, zwłaszcza wobec określonych przepisami unijnymi limitów i terminów ich osiągnięcia. Na terenie Dolnego Śląska na koniec 2009 r. funkcjonowały 73 składowiska, przyjmujące odpady komunalne, z czego 38 spełnia wymagania prawne UE, 13 należy zmodernizować, ale aż 22 kwalifikują się do zamknięcia.

W przeciwieństwie do stosunkowo stabilnej masy odpadów komunalnych, objętość wytwarzanych odpadów przemysłowych od 2006 r. wykazuje tendencję spadkową, a ponad połowa (w 2009 r. 53,2%) podlega odzyskowi. Odpady niebezpieczne są składowane na 13 składowiskach, które w 2009 r. przyjęły ponad 22% wytworzonej masy.

Według przyjętego przez Urząd Marszałkowski programu do końca 2010 r. osiem działających na terenie województwa mogilników, w których przechowywane są przeterminowane środki ochrony roślin, a także skażona nimi ziemia i gruz, ma ulec likwidacji, a tereny zanieczyszczone poddane rekultywacji. Tylko cztery składowiska przyjmują odpady zawierające azbest, którego masę do składowania w latach 2003-2032 szacuje się na prawie 170 tys. ton.

Wielkim kapitałem Dolnego Śląska jest jego **zróżnicowanie krajobrazowe i bogactwo przyrodnicze**. Ich wymiernym przejawem, a zarazem formą docenienia walorów i ich ochrony, są działające w granicach woje-

wództwa parki narodowe (2) i krajobrazowe (12). Ogólnie różnym formom ochrony przyrody podlega ok. 20% powierzchni województwa.

Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska jest głównym ogniwem systemu nadzoru nad stanem środowiska oraz **kontroli przestrzegania prawa** w tym zakresie. W 2009 r. kontrolą objęto 825 zakładów, przeprowadzono 895 kontroli, w tym 748 planowych i 147 pozaplanowych. Wśród tych ostatnich prawie 75% podjęto na podstawie zgłaszanych interwencji. Wyniki kontroli wykazują, że największą bolączką województwa jest gospodarka odpadami, a jedną z głównych przyczyn naruszeń prawa – nieznajomość jego przepisów. Innym problemem jest użytkowanie przestarzałych i wyeksploatowanych urządzeń, których wymiana wymaga znacznych nakładów finansowych. Nie poprawia się też sytuacja, w której zadania związane z ochroną środowiska przez podmioty gospodarcze, zwłaszcza z sektora małych i średnich przedsiębiorstw, są realizowane przez osoby niedostatecznie do tego przygotowane, nie dysponujące wiedzą specjalistyczną i mające inny podstawowy zakres obowiązków.

Silnym wsparciem działalności monitoringowej i kontrolnej WIOŚ są jego **laboratoria**, dysponujące wykwalifikowaną kadrą i nowoczesną aparaturą kontrolno-pomiarową. Laboratoria wykonują badania i pomiary w zakresie wszystkich komponentów środowiska, wykonują także odpłatne usługi na rzecz podmiotów zewnętrznych. Dzięki wdrożonemu systemowi zarządzania i akredytacji PCA oferują usługi na najwyższym poziomie.